

تهران- مسکو در آستانه یک توافق استراتژیک/ آیا توسعه گازی ایران از مسیر روسیه می‌گذرد؟

رئیس گروه مطالعات انرژی وین گفت: اکنون که پیش‌نویس قرارداد استراتژیک جدیدی در دست تهیه است، احتمالاً بار دیگر، خزر و میادین چالوس و سردار جنگل، مورد بحث قرار خواهد گرفت.

آران نیوز؛ فریدون برکشلی در گفت‌وگو با خبرنگار اقتصادی ایلنا، درباره همکاری ایران و روسیه در حوزه انرژی بخصوص تولید و صادرات گاز اظهار داشت: شاید لازم باشد که در ابتدا بگویم که در بخش انرژی ایران، ما نفت پیشه هستیم. نفت و بازار نفت و فرآورده های نفتی را می‌شناسیم و درک می‌کنیم، از تجربه طولانی برخورداریم، فراز و نشیب های زیادی را پشت سر گذاردیم، اما در بخش گاز این طور نیست، تجربه بین المللی نداریم، با نحوه جذب سرمایه گذاری های بین المللی آشنایی کافی نداریم. در این چند دهه ای که پارس جنوبی کشف شد، گاز برای ما یک مقوله داخلی بوده است. در این چند فقره کار بین المللی هم که ورود کردیم با کشورهایی مثل امارات، ترکمنستان و ترکیه با مشکل مواجه شدیم. در هر حال در مقوله منطقه ای و بین المللی، از عمق استراتژیک گاز بهره و شناخت محدودی داریم. این اصلاً به این معنا نیست که نباید به فضای بین المللی گاز وارد شویم و آن را کنار بگذاریم، بلکه قویاً اعتقاد داریم که باید به صادرات گاز و استفاده از تمام استعدادها و امکانات جغرافیایی و ژئوپلیتیک خودمان بهره بگیریم.

وی ادامه داد: به همان نسبت که ایران با سنگین ترین شکل تحریم روبروست، روسیه هم تحت تحریم هایی از سوی امریکا است، به اعتقاد بنده، همکاری دو کشور با دلایل کافی و منبعث از یک دیپلماسی طراحی شده گازی نیست. روسیه ۳۰ سال برای دور نگاه داشتن ایران از بازار گاز اروپا تلاش کرد. دهه هاست که ما را برای خط لوله آسیایی موسوم به خط لوله صلح مابین ایران، پاکستان و هند، سرگرم کرده است. البته این گلیه نیست. آنها هوشیار بودند و بر پایه منافع ملی خود عمل کردند. بنابراین منظورم این نیست که حالا ما باید در مقام خشم و عمل و مقابل به مثل باشیم.

همه کشورهای تولیدکننده گاز در معرض کسری عرضه گاز قرار دارند

تصریح کرد: نکته مهم این است که روسیه هم مدت ها است همین کسری گاز امروز ما را تجربه کرده است. در واقع کسری نفت و گاز، آینده تامین انرژی جهان و خصوصاً آسیا را تهدید می‌کند. در حقیقت به استثنای قطر، همه کشورهای تولیدکننده گاز در معرض کسری عرضه گاز قرار دارند. اما در مورد نقشه راه استراتژی گازی جمهوری اسلامی، به اعتقاد بنده، توسعه گازی ایران از مسیر روسیه نمی‌گذرد. برای روسیه، گاز ایران یک طعمه تلقی می‌شود و برای ایران، گاز روسیه یک خطر است.

وی در ادامه درباره همکاری گازی دو کشور در صورت نتایج مثبت برجام و احتمال تغییر در نتایج آتی ریاست جمهوری امریکا تاکید کرد: گاز، نفت نیست. بحث گاز مربوط به یک سال و دو سال نیست. پروژه های گاز در کمتر از یک دهه معنا پیدا نمی‌کنند. بنابراین این که در یکی دو سال تغییرات در نتایج انتخابات امریکا، یک چرخه و فرایند گازی را به سرانجام برسانیم، با واقعیات سازگار نیست. برای به انجام رساندن یک استراتژی منطقه ای و بین المللی گازی، ما نیاز به یک دوره آرامش و تعامل بین المللی طولانی داریم.

به امکان تبدیل ایران به یک کریدور گازی خوشبینم

برکشلی تصریح کرد: بانک های روسی هم مانند چین، مثل کره، ژاپن، عراق و افغانستان و بقیه از نقل و انتقالات مالی با ایران طفره می‌روند، بنابراین این که تا در کاخ سفید کسی آمد که خواست تحریم را بازگرداند، استدلال منطقی برای طراحی یک نقشه راه معقول و مستدل برای استراتژی گازی نیست. البته این پروژه انتقال گاز ترکمنستان به آذربایجان از مسیر ایران، پروژه خوبی است و مرا به امکان تبدیل ایران به یک کریدور گازی خوشبین کرده و متاثر از شکل فعلی تحریم های امریکا هم نیست. اما برای سرمایه گذاری و توسعه منابع گازی کشور در چهارچوب پارس جنوبی و فراتر از آن باید قادر به جذب سرمایه گذاری های بین المللی باشیم.

خزر محتمل ترین گزینه برای همکاری گازی ایران و روسیه

وی خاطرنشان کرد: در ارتباط با همکاری های ایران و روسیه در حوزه گاز، بهترین یا شاید محتمل ترین گزینه حوزه خزر است. البته ایران و روسیه یک قرارداد استراتژیک ۲۰ ساله همکاری در فوریه ۲۰۰۲ منعقد کردند که اکنون در آستانه اتمام آن هستیم. مذاکرات برای تمدید و ارتقای قرارداد استراتژیک جامع مابین دو پایتخت در جریان است. در همان قرارداد ۲۰ ساله هم توسعه ذخایر گازی خزر، در آب های ساحلی ایران، پیش بینی شده بود. تا آنجا که مطلعیم، اقدام قابل ملاحظه ای از جانب روسیه برای همکاری ثبت نشده است. البته احتمالاً از طرف ما هم تلاشی برای ترغیب روس ها برای پایبندی به تعهدات گازی صورت نگرفته است.

رئیس گروه مطالعات انرژی وین خاطرنشان کرد: اکنون که پیش نویس قرارداد استراتژیک جدیدی در دست تهیه است، احتمالاً بار دیگر، خزر و میادین چالوس و سردار جنگل، مورد بحث قرار خواهد گرفت. البته پاره ای منابع بین المللی گزارشاتی منتشر کردند که ایران معادل ۴۰ درصد از ذخایر گازی متعلق به خود در خزر را به دو شرکت متوسط روسی واگذار کرده تا در ازای آن، شرکت های روسی منابع گازی خزر را استخراج کنند. گزارشات دیگری هم به ورود چین برای فعالیت در منابع گازی خزر منتشر شده ولی این اخبار در ایران تایید و یا مورد توجه جدی واقع نشده است.

حساب ویژه اروپا برای گاز ایران

وی بیان داشت: اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۰ به میزان ۴۰۰ میلیارد متر مکعب گاز مصرف کرد. البته در ۲۰۲۱ میزان مصرف افزایش پیدا کرد. بخش اعظم گاز طبیعی مصرفی اروپا (۶۱ درصد)، از طریق خط لوله تامین می شود. البته نروژ، هلند و انگلیس هم به کشورهای مختلف اتحادیه از طریق خطوط لوله گاز طبیعی جابه جا می کنند. اتحادیه اروپا برای دریافت گاز از ایران حساب ویژه ای باز کرده بود. به خاطر دارم که در پایان جنگ تحمیلی و در دوره ای که بیشتر کشورهای اروپایی حتی در تهران سفیر نداشتند، اولین هیئت های مهم اقتصادی اروپایی که به ایران وارد شدند، برای بحث انتقال گاز و احداث خط لوله بود. در آن مقطع حتی پارس جنوبی هم به صورت آنچه که اکنون از آن می دانیم، مطرح نبود. در واقع اروپایی ها زودتر از ما توان گازی ایران را شناخته بودند.

اروپا ناچار است هزینه پیروی از سیاست های تحریمی امریکا علیه ایران را پرداخت کند

برکشی خاطرنشان کرد: برای اتحادیه اروپا، انرژی و تامین گاز یک مقوله استراتژیک است. بنابراین اروپا هم با کشورهایی کار می کند که نسبت به گاز نگرش استراتژیک داشته باشند. برای اروپا، از اواسط ۲۰۰۵ که روسیه ظاهراً به دلیل اختلاف بر سر قیمت گاز طبیعی با اوکراین، انتقال گاز را برای مدتی متوقف کرد، روسیه وارد لیست سیاه شریک غیر قابل اعتماد امنیت انرژی ثبت شد. امریکا هم اتحادیه اروپا را به سوی لبه تیغ نامنی تامین انرژی کشاند. اکنون اروپا ناچار است تا هزینه سنگین پیروی بی چون و چرا از سیاست های تحریمی امریکا علیه جمهوری اسلامی ایران را پرداخت کند.

وی با بیان اینکه معاهده آب و هوای محیط زیست پاریس در ۲۰۱۵ ضربه مهلکی به سیاست های تامین انرژی اتحادیه اروپا از انرژی هسته ای و گاز طبیعی وارد کرد، ادامه داد: در حقیقت بخش اعظم گاز وارداتی از روسیه برای مصارف نیروگاهی است. اکنون هم بحران انرژی در اروپا، گازی است. اروپا مشکلی بابت تامین نفت و فراورده ندارد. اتحادیه اروپا ۱۲۰ نیروگاه برق هسته ای هم دارد که ۱۴ نیروگاه در دو سال گذشته تعطیل شدند. در همین مدت ۲ نیروگاه جدید وارد مدار شده است.

گاز ایران به اروپا می رسد؟

رئیس گروه مطالعات انرژی وین درباره اینکه ایران تا چه میزان و تا چه زمانی قادر به تامین گاز اتحادیه اروپا خواهد بود، گفت: این موضوع منبعث از میزان سرمایه گذاری و انتقال تکنولوژی به هنگام در بخش گاز است. در عین حال اقتصاد و صنایع ایران ظرفیت بالایی برای نوسازی و فاصله گیری از صنایع انرژی طلب، دارند. اگر منظور از قابلیت ایران برای تامین گاز اروپا، تحت شرایط کنونی را مدنظر قرار دهیم، قطعاً پاسخ منفی است. اما با سرمایه گذاری و جذب فن آوری و نیروهای دارای تخصص، ایران می تواند در پایان دهه سوم و آغاز دهه چهارم قرن حاضر به یک تامین کننده عمده گاز در اروپا تبدیل شود. در اینجا باید تاکید کنم که منظورم تکنولوژی مدرن غربی است. روسیه هم برای حفظ فشار مخازن و توسعه میدادین گازی به شدت به دنبال تکنولوژی های روز کشورهای صنعتی است. جمهوری اسلامی ایران به درستی اصول سیاست های شرق محور را تحت بررسی جدی قرار داده است. اما این بدان معنا نیست که از تکنولوژی، سرمایه و بهره وری روز بین المللی بی بهره بمانیم.

وی ادامه داد: برای مثال کشورهایی مانند چین و هندوستان که بنا بر سوابق تاریخی و مسیر کنونی، مهد شرق محوری هستند، بالاترین میزان جذب سرمایه گذاری خارجی را از امریکا دارند. چین و هند میزبان و مقصد بخش مهمی از سرمایه گذاری های امریکایی هستند. بیشترین درصد تجارت خارجی آنها با امریکاست و شاید مهم تر اینکه بالاترین رشد سرمایه پذیری و تجارت را با امریکا دارند. بنابراین شرق محوری به معنای فقدان دسترسی و ارتباطات تجاری با کشورهای صنعتی و دارنده فن آوری به هنگام نیست.

دل مشغولی های جنگ و جنوب ما را از شمال غافل کرد

برکشی در ارزیابی استفاده از مسیر ایران برای ورود انرژی روسیه به هند نیز گفت: پس از فروپاشی اتحاد جماهیری شوروی در ۱۹۸۹ ما در منطقه شمالی با پنج همسایه جدید روبرو شدیم. شاید ظهور پنج جمهوری تازه در شمال ایران را بتوان طنز جغرافیایی دانست. اغلب این جمهوری ها، محصور در خشکی هستند اصطلاحاً Landlocked هستند. برخی از آنها Double landlocked هستند. یعنی کشوری که با دو مملکت واسطه به دریا ارتباط پیدا می کند، این برای ایران موقعیت متمایزی است. اما از سوی دیگر، جمهوری اسلامی ایران پس از فروپاشی شوروی، تا حدی از ژئوپلیتیک شمالی غافل ماند. دلمشغولی های جنوب و جنگ تحمیلی طولانی و حضور امریکا در منطقه، بخش اعظم ظرفیت های ایران را معطوف مرزهای جنوبی ساخت. با این مقدمه، روسیه آسیای میانه را هنوز بخش مهمی از اصول ژئوپلیتیک خود می داند. البته این فقط مربوط به آسیای میانه نیست. در اوکراین و حالا در قزاقستان هم نیروهای روسی حضور پیدا کردند و در حقیقت به شیوه ای عمل می کنند که گویی از بخشی از خاک خود مراقبت می کنند. بنابراین امکان عبور گاز طبیعی روسیه به هند، از مسیر ایران میسر است. به صورت انتقال مستقیم مانند آنچه که همین اول ژانویه ۲۰۲۲ از ازبکستان به جمهوری آذربایجان از طریق ایران انجام شده و یا به صورت سواپ.